

ЖАҢЫ МУУНДАГЫ МАТЕМАТИКА ОКУУ КИТЕПТЕРИН ТҮЗҮҮ
МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭЛ МУГАЛИМИ,
ПРОФЕССОР И.Б.БЕКБОЕВДИН ИЛИМИЙ ИЗИЛДӨӨЛӨРҮНҮН АЙРЫМ
АСПЕКТИЛЕРИ

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ НАРОДНОГО УЧИТЕЛЯ
КР, ПРОФЕССОРА И.Б.БЕКБОЕВА О СОСТАВЛЕНИИ УЧЕБНИКОВ НОВОГО
ПОКОЛЕНИЯ

SOME ASPECTS OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF THE PEOPLE'S TEACHERS OF THE
KR, PROFESSOR IBBEKBOEV ON THE DRAWING UP OF THE NEW GENERATION
TEXTBOOKS

*Торогельдиева К.М. - профессор, И.Арабаев атындагы КМУ
Ажибекова А.Т. - ага окутуучу, ОшМУ*

Аннотация: Макалада жаңы муундагы окуу китептерин түзүү маселелери боюнча КРнын эл мугалими, профессор И.Б.Бекбоевдин илимий изилдөөлөрүнүн айрым аспектилери берилди. Окуу китеби ар бир окуучуга багытталып жана алардын инсандык өнүгүү маселелери чечилиши керек экендиги аныкталды.

Аннотация: В статье даны некоторые аспекты научных исследований народного учителя КР, профессора И.Б.Бекбоева о составлении учебников нового поколения. Определены что учебник должен ориентироваться на каждого ученика и решать личностноразвивающие задачи.

Abstract: The article presents some aspects of scientific research of the national teacher of the Kyrgyz Republic, Professor IB Bekboev on the compilation of new generation textbooks. It is determined that the textbook should focus on each student and solve personally developing tasks.

Ачкыч сөздөр: Окуу китеби, математика, принциптер, мазмун, компетенция, инсанга багыттоо.

Ключевые слова: Учебник, математика, принципы, содержание, компетенция, личностные направления.

Keywords: Textbook, mathematics, principles, content, competence, personal areas.

Окуу китеби окуу процессин уюштуруунун негизги каражаты, окуучулар үчүн билимдин жана окуу маалыматтарынын эң маанилүү булагы жана билим берүүнүн мазмунун алып жүрүүчү болуу менен көптөгөн окуу адабияттарынын арасында негизги орунда турат. Учурдун талабы боюнча окуу китеби тиешелүү предметтик компетенцияларга, өз алдынча чыгармачыл ишмердүүлүк тажрыйбаларына, инсандык сапаттарга ээ болууга, окутуу процессинде окуучулардын жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө, зарыл маалыматтарды издөө жана табуу көндүмдөрүн иштеп чыгууга көмөктөшүүгө тийиш. Кыргыз Республикасынын орто мектептеринде окуу китептерин түзүү учурда окутуунун теориясы жана методикасы илиминин актуалдуу маселелери болуп саналат. Илимий-методикалык көз караштарды жана заманбап фундаменталдык жана психологиялык - педагогикалык билимдердин абалын эске алуу менен мектептин окуу китептеринин мазмунун жана структурасын түзүү учурдун талабы. Окуу китеби дидактикалык изилдөөлөрдүн өз алдынча объектилерин камтып турат деп белгилесек болот. Бул маселеге ылайык мектептин окуу китептери ар бир предметтин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен бирге берилген педагогикалык проблемаларды толук чагылдыруусу зарыл.

КР Өкмөтүнүн 2014 -жылы 21 – июлундагы №403 токтому менен Мамлекеттик билим берүү стандарты бекитилген. Ушуга байланыштуу, КР Өкмөтүнүн 2016 -жылдын, 15-ноябрындагы №590токтомунда, орто мектептин билим берүү системасына предметтик стандарттарды баскычтуу киргизүү боюнча иш-чаралардын планы бекитилип ишке ашырыла баштады. Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги сапаттуу билим берүүгө бирдей жеткиликтүүлүктү кеңейтүү, окуу жана билим берүүчү

технологияларынын мазмунун жаңыртуу, ресурстарды пайдалануунун натыйжалуулугун жогорулатуу максатында 2020-жылга чейинки билим берүүнүн өнүгүү стратегиясы кабыл алынган. Жогорудагы документтерге таянылып, предметтик стандарттын негизинде окуу китептерин жазуу боюнча «Билим берүү жана илим министрлиги» тарабынан сын актар жүргүзүлүүдө.

Учурда Кыргыз Республикасында орто мектептин окуу китептерин системалуу талкуулоолор кызуу жүргүзүлүүдө. Бул боюнча көптөгөн изилдөөлөр жүргүзүлгөн жана жүргүзүлүүдө. Окуу китептерин түзүү проблемалары профессор И.Б.Бекбоевдин 2003-ж. жарыяланган «Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери» деген китебинде берилген. Мында, И.Б.Бекбоев сапаттуу окуу китебинин курамдык элементтеринин түзүлүшүн илимий негиздеп, окуучуга билим берүүнүн өзгөчө компоненти катарында инсанга багытталган окуу китептерин түзүү идеясын сунуштайт [2].

Биринчиден окуу китеби сапаттуу болуш үчүн дидактиканын төмөндөгү талаптарына жооп бериш керек экендиги көрсөтүлгөн: илимийлүүлүк, жеткиликтүүлүк, жашоо-турмуш жана практика менен байланыш, системалуулук, аң-сезимдүүлүк, бекемдүүлүк, улануучулук, чыгармачыл активдүүлүк, дифференцирлөө. Ошондой эле окуу китебинин курамдык түзүлүшү окуу материалдарын сапаттуу өздөштүрүүнү камсыз кыла тургандыгы белгиленип, өздөштүрүп кетүүгө керектүү, жетишкен деңгээлдерине жараша (репродуктивдүү, продуктивдүү, креативдүү) маселелер жана көнүгүүлөр; өз алдынча изденип жана окуп билүүгө арналган материалдар атайлап бөлүнүп көрсөтүлүшү керек экендиги айтылат. Окуу материалдарынын, маселелердин жана көнүгүүлөрдүн мазмундары предметтер аралык, күндөлүк турмуштук кырдаалдарга, курчап турган чөйрөгө жана окуучулардын ар тараптуу иш аракеттеринин ыкмаларын калыптанышына багытталышы зарыл. Окуу китептерин жазып көркөмдөөдө: ар кандай түстөрдү колдонуу; материалдардын мазмундары чагылдырылган сүрөттөрдүн, чиймелердин, графиктердин, таблица менен схемалардын оптималдуулугу; мазмундун бирдей стилде баяндалышы эске алынышы керек. Окуу китебин иштеп чыгууда мазмундун илимий көз карашга жүргүзүлүшү, окуу материалдарынын теориялык бөлүктөрүндө илим менен техниканын акыркы жетишкендиктери эске алынып турушу алдыңкы орунга коюлат.

Учурда жана кийинки өтүлө турган окуу материалдарынын бирине- бири уланып окутулушу, өтүлгөндөр менен жаңы өтүлүүчү мазмунду дидактикалык жактан айкалыштырууга мүмкүнчүлүк берип, окуучулардын алардын жеткиликтүү өздөштүрүүсүнө өбөлгө түзөт.

Жаңы муундагы окуу китептери окуучуларга кайрылуу менен башталат. Берилген окуу китебин өздөштүргөнгө чейин окуучулар кандай окуу материалдарын билгендиги эске салынат. Ар бир параграфта таянуучу түшүнүктөр, маселелерди чыгаруунун жолдору, бышыктоочу суроолор, өзүн-өзү текшерүүчү тапшырмалар, өз алдынча иштөөгө көнүгүүлөрдүн берилиши окуучулардын өз алдынча иштөөсүн камсыз кылуу менен мугалимдин ишин жеңилдете тургандыгы белгиленген. Көнүгүүлөрдүн системасынын деңгээлдеп берилиши жана окуу материалдарын өз алдынча аткаруунун схемасы талданган.

Ал эми КББАнын Кабарларында (2013ж. №3) жарык көргөн «Жаштарга таалим-тарбия берүүдөгү этнопедагогиканын орду» илимий макаласында өткөн муундардын маданий мурастарынан, элдик педагогиканын байлыктарынан билгичтик менен пайдалануунун маанисин өтө зор экендигин белгилейт [3].

Көлөмү боюнча анчалык көп эмес жана турмуштук жагынан маанилүү болгон жергиликтүү материалдар аркылуу окуу-тарбия иштерин ишке ашыруу аткарылат [1].

Окутуунун жана окуучулардын окуудагы жетишкендиктерин баалоо окутуудагы күтүлө турган натыйжа репродуктивдик, продуктивдик, жана креативдик үч деңгээлдеги компетенттүүлүккө туура келүүчү параметр катары каралат. Демек, окуу китеби сапаттуу болушу үчүн, окутуунун психологиялык-педагогикалык аспектилери, окуу китебин окуучуга каратып жана окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алынып пландаштырылышы жана түзүлүшү керек экени маанилүү.

Окуу китептеринин мазмундарын салыштырууда функционалдык жагына көңүл буруу маанилүү орунду ээлейт. Эгерде маалыматтар жалпы түрдө эмес окуучулардын жаш курак өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен берилсе, анда окуу китеби маалыматтардын негизги булагы катары аныкталган шарттарда белгилүү функцияларды аткарат. Окуу китебинин негизги функциялары – мугалимдерге окуу процессинин бардык элементтерин иштеп чыгууга мүмкүндүк берген окуу процессинин моделдерин жайылтуу катары кызмат кылат.

Окуу китебин реалдуу дүйнөнүн чагылдырылышы катары түшүнсөк болот, бирок дүйнөнүн өзү эмес окуучунун жеке көз карашынан реалдуулукка өтүүсү. И.Б.Бекбоев белгилегендей окуу китебинин мазмуну өздүк дүйнөнү чагылдырышы керек [2].

И.Б.Бекбоевдин оюу боюнча “Окуу китеби – эстеп калууга арналган даяр билимдердин булагы эмес, ал баарынан мурун чыгара билүүнү жана таба билүүнү талап кылган билим берүүчү практикалык тапшырмалардын жана маселелердин булагы” [2].

И.Б.Бекбоевдин изилдөөлөрүн талдоонун негизинде, төмөндөгү жыйынтыктарга келдик: окуу китебинин дидактикалык функциялары өз ара байланышкан аныкталган бирдикте ар бир окуу китебинде орун алышы керек. Акыркы жылдар аралыгында мектептик билим берүү процессинин натыйжалуулугун жогорулатуу шарты катарында математика боюнча окуу жүктөмдөрүн кыскартуулар жүргүзүлүүдө. Учурда окуу китебинин ресурсунун жеткиликтүү эмес деңгээлде өнүгүүсү жана түзүлүшү окуу ишмердүүлүгүнүн жана предметке болгон кызыгуусунун төмөндөөсүнө ошондой эле төмөнкү сапаттык көрсөткүчкө дуушар кыла тургандыгы аныкталууда. Ошондой республикабыздын мектептери окуу китептери менен толук камсыздалбай жатат. Себептеринин бири болуп жаңы муундагы сапаттуу окуу китептеринин жазылбай жаткандыгы десек болот.

“Китеп билим булагы, билим өнөр чырагы” демекчи китепсиз билим алууга мүмкүн эмес. Учурда китеп деген терминдин мазмуну тереңдеп, электрондук китептер пайда болду. Негизги маселе болуп, ал китепте эмне жазылды, алар кабыл алууга, түшүнүүгө ылайыктуубу, предметтик компетенцияларды калыптандырууга, билим алуучуларды турмушка даярдоого жарайбы деген суроо турат. Бул маселе боюнча профессор И.Б.Бекбоев Кыргызстан гана эмес Казакстан мамлекеттерине дагы зор эмгектерди жаратты. 1-класстан 11-класска чейинки математика боюнча окуу китептерин, аны окутуу көрсөтмөлөрүн окуучулары менен жазып чыкты. Агай өз мүмкүнчүлүгүн, жөндөмүн, талантын жана тажрыйбасын пайдалуу ишке багыттап, жасалмалуулукка жол бербей болгон күч аракетин элине, жаш муундарды инсанга багыттап өнүктүрүүгө жумшады. Окуу китебин түзүүдө баарынан мурда китептеги материал окуучулардын таанып-билүүчүлүк, окуп билим алуучулук муктаждыктарын камсыз кылышы керек экендигин агай дайыма белгилейт. Бул боюнча 26-февраль 2014-жылы КББАнын ОКде сынакка коюлган окуу китептерин талкуулоодо толкундануу менен айтып чыккан. Ошондой эле КРнын жергиликтүү окумуштуу педагогдорунун, методист-адистеринин потенциалдык мүмкүнчүлүктөрүн максималдуу пайдалануу керек деп белгилейт.

Демек, окуу китебинин мазмуну, түзүлүшү окуу ишмердүүлүгүнүн психикалык закон-ченемдүүлүктөрүнө (интеллектуалдык өнүгүүнүн механизм, окутуунун ички жана тышкы мотивин, окуучулардын жекече билим алуу шыктарын жана жөндөмдүүлүктөрүн ж.б. эске алуу менен) туура келген жаңы муундагы окуу китептерин психодидактикалык мамиленин алкагында иштеп чыгууга мүмкүн. Башкача айтканда, жаңы муундагы окуу китеби ар бир окуучуга багытталып жана алардын психикалык өнүгүү маселесин чечиши керек. Окуу китебинин негизги функциялары билим берүүнүн башкы милдеттерин чечүүгө – окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүгө арналат. Алардын ишке ашырылышына кошумча функциялар түрткү берет.

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Бекбоев И.Б. К вопросу осуществления связи обучения математике с жизнью // Фрунзе: Мектеп, 1964.
2. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери // Бишкек: 2003.
3. Жаштарга таалим-тарбия берүүдөгү этнопедагогиканын орду. КББАнын Кабарлары. 2013. №3. 10-14 бб.
4. Бекбоев И.Б. Окуучу, мектеп, мугалим: улуттук педагогика илиминин контекстинде // Бишкек: 2015.